

Lidia Pawelec

Instytucjonalne rozwiązywanie problemu dziecka z syndromem eurosieroctwa

---

Pedagogika Rodziny 5/3, 93-104

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Lidia Pawelec

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Instytucjonalne rozwiązywanie problemu dziecka z syndromem eurosieroctwa

Tackling institutional child syndrome eurosieroctwa

Abstract: Poland is one of the leading countries in terms of the number of children referred to as euro-orphans. Care of a parent deprived of about 100 thousand minors. The negative effects of migration can be seen in a variety of areas - from the consequences for the country, for the local community, the family, but especially for children, their life, development and education. Family is family migration destabilized, operates differently than the family complete, and thus interferes with children normal growth and development. In this situation, you need specific institutional arrangements aimed at helping eurosierotom. The institutions of the euro aid workers are mainly orphans - schools, psychological and pedagogical, social welfare centers, churches, but also the police, prosecutors and courts. Activities in this area deal with state and local government departments as well as various associations and foundations that operate for the benefit of families and children at risk.

Key-words: Euro-orphanhood, migration, family, forms of assistance

Wstęp

Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku spowodowało nasilenie wyjazdów zagranicznych do krajów członkowskich. Możliwość podjęcia dobrze płatnej pracy w innym kraju sprawiła, że ogromna część Polaków postanowiła wyjechać „za chlebem”. Skala emigracji osiągnęła niewyobrażalny wręcz poziom. Na podstawie przeprowadzonych badań oszacowano, iż w końcu 2010 roku poza granicami Polski przebywało czasowo około 1990 tys. mieszkańców, tj. o 120

tys. więcej niż w 2009 roku (około 1870 tys.) [GUS 2011]. „Niektórzy badacze przyjmują, że omawiane zjawisko zaistniało po 1 maja 2004 roku. Można tylko częściowo zgodzić się z tym stwierdzeniem. Już wcześniej przyjęto założenie, że zjawisko eurosieroctwa pojawiło się już na początku lat 90 – tych XX wieku. Brak wiz do państw Unii Europejskiej pozwolił tysiącom naszych rodaków znaleźć zatrudnienie w krajach zachodnich. Byli wśród nich także rodzice, którzy dzieci pozostawili pod opieką drugiego współmałżonka lub swoich rodziców” [Pawelec 2011]. Szybko okazało się, że emigracja zarobkowa uderzyła w podstawowy element struktury społecznej – w rodzinę. Powodem tego był fakt, iż wyjeżdżający do pracy ludzie pozostawiali w kraju swoje dzieci (często w wieku przedszkolnym) pod opieką współmałżonka, ale równie często pod opieką babć, dziadków, cioci i dalszej rodziny lub nawet znajomych. Polska znajduje się niestety w czołówce państw pod względem liczby dzieci określanych mianem eurosierot. Opieki jednego z rodziców pozbawionych jest około 100 tys. nieletnich. Problem ten przybrał na sile w 2004 r., a więc zaraz po włączeniu naszego kraju do UE i zniesieniu ograniczeń w dostępie do rynków pracy w Wielkiej Brytanii i Irlandii. W Polsce mieszka ok. 100 tys. dzieci w wieku 9–18 lat, których przynajmniej jedno z rodziców pracuje za granicą. Najgorzej jest wówczas, gdy wyjeżdżają oboje rodzice, a dziecko pozostaje pod opieką – często niedołączył już – dziadków, starszego rodzeństwa lub zupełnie obcych ludzi [Baranowski 2011].

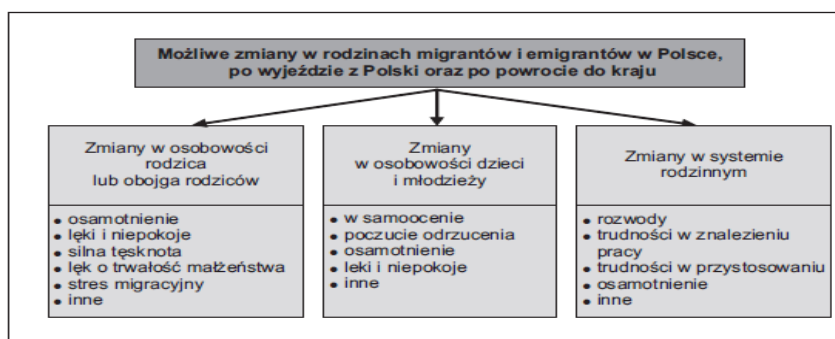
Funkcjonowanie rodziny w rzeczywistości migracji zarobkowych – zjawisko eurosieroctwa

Rodzina jest najważniejszym środowiskiem wychowawczym, w którym kształtuje się osobowość człowieka. To w niej dziecko po raz pierwszy spotyka się z wartościami i postawami społecznymi. Rodzina to komórka społeczna, która modeluje role pełnione wobec siebie przez jej członków, ale też role pełnione w społeczeństwie [Piech 2011]. Stanowi ona jednocześnie środowisko opiekuńcze, gdyż pozwala zaspokajać potrzeby materialne i rzeczowe, stwarzając tym samym warunki do prawidłowego rozwoju oraz uruchamia działania pomocowe o charakterze psychiczno-emocjonalnym. Jest to jedyne takie środowisko, w którym rodzice w wyniku opieki zaspokajają wiele niezbędnych dla życia i rozwoju człowieka potrzeb materialnych, psychicznych czy biologicznych [Ruszkowska 2013].

Dotykające współczesną rodzinę kryzysy są w dużej mierze odzwierciedleniem destrukcyjnych procesów, które zachodzą w społeczeństwie globalnym i dostrzegane są we wszystkich pełnionych przez nią funkcjach. A jak pisze E. Jagiello to „Rodzina jest pierwszą naturalną instytucją sprawującą nadzór nad rozwojem fizycznym i psychicznym dziecka” [Jagiello 2013]. Uwzględniając skutki tej sytuacji dla rozwoju dziecka i jego możliwości zdrowego funkcjonowania

w społeczeństwie, szczególnie groźne są dysfunkcje na płaszczyźnie opieki i wychowania i zaburzenia w sferze komunikacji emocjonalno-społecznej, ponieważ wyznaczają one przebieg rozwoju psychofizycznego i uspołeczniającego dziecka [Piekut-Burzyńska 2011/6]. Brak pracy i chęć poprawy statusu materialnego rodziny stanowią podstawowy motyw podjęcia decyzji o wyjeździe za granicę i rozłące z najbliższymi. Migracja zarobkowa w ogromnym stopniu wpływa na funkcjonowanie rodziny, na jej strukturę i trwałość. W kraju zostaje współmałżonek, dzieci i rodzice. W literaturze wyróżnia się następujące typy rodzin migracyjnych: „rozłączone, w których ojciec lub matka wychowuje dziecko (dzieci) przy ograniczonym udziale drugiego rodzica na skutek jego czasowej nieobecności oraz migracyjne, w których rodzice przebywają za granicą w celach zarobkowych bez zamiaru pozostania tam na stałe” [Pilch 2006].

Schemat. 1. Potencjalne zmiany w rodzinach, których członkowie wyjeżdżają do pracy za granicę [Kozak 2010, s. 139].

Źródło: Opracowanie własne na podstawie literatury przedmiotu.

Z perspektywy czasu nieobecności członka rodzina wyodrębnia się: okresowe rodziny migracyjne – rodzice systematycznie wyjeżdżają na krótkie okresy oraz kilkumiesięczne/długotrwałe rodziny migracyjne – rodzice przebywają za granicą od jednego roku do kilkunastu lat [Pilch 2006]. Z uwagi na nieobecne osoby rodziny takie dzieli się na: rodziny, w których oboje rodzice przebywają za granicą w tym samym czasie i miejscu, rodziny, w których oboje rodzice przebywają za granicą w tym samym czasie, ale w różnych miejscach, rodziny, w których jeden z rodziców przebywa za granicą przez długi okres czasu, rodziny, w których oboje rodzice przebywają za granicą ale zamiennie [Danielewicz 2006]. Bez względu na czas nieobecności i osobę, która jest nieobecna (matka/ojciec), osobami, które najbardziej cierpią w takiej sytuacji, są dzieci.

Ponieważ zakres migracji zarobkowej jest kolosalny, podobnie jak liczba dzieci pozbawionych wskutek tego opieki rodzicielskiej, pojawiło się pojęcie eurosieroc-

stwa – określające to – olbrzymich rozmiarów – zjawisko. Pojęcie eurosieroctwa/ eurosieroty definiowane jest przez różnych autorów. Według S. Kozaka „Eurosierota to dziecko, które wychowuje się bez, co najmniej, jednego rodzica, który wyjechał za granicę w celach zarobkowych. Eurosieroctwo natomiast to fakt nieposiadania przez kogoś (niepełnoletniego) obojga rodziców lub jednego rodzica, którzy opuścili kraj za pracą. To zjawisko zalicza się jako jedno z poddziedzin sieroctwa społecznego (stan określający sytuację i położenie społeczne dzieci wychowywanych poza rodziną w domach dziecka lub w rodzinach zastępczych, np. ze względów innych niż śmierć rodziców)” [Kozak 2010, s. 113]. Zjawisko to zdefiniowane zostało również przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, według którego „Przez pojęcie tzw. eurosieroctwa należy rozumieć sytuację, w której emigracja zarobkowa rodziców/rodzica powoduje burzenie podstawowych funkcji rodziny, takich jak zapewnienie ciągłości procesu socjalizacji, wsparcia emocjonalnego dziecka i transmisji kulturowej. Takie rozumienie eurosieroctwa oznacza, że nie każde dziecko, którego rodzice lub rodzic wyjechał do pracy za granicą, powinno być traktowane jako eurosierota” [Nowak 2012, s. 296]. Kryterium eurosieroctwa jest zdaniem E. Zawisza-Masłykczasowej pozostawienie dziecka w kraju, pod opieką dorosłych osób trzecich (spokrewnionych lub obcych), spowodowane przez wyjazd obojga rodziców za granicę w celach zarobkowych z zachowaniem utrzymywania z dzieckiem stałych kontaktów (telefonicznych, poprzez komunikatory internetowe, listownych) [Zawisza-Masłyk 2008].

Negatywne skutki migracji zarobkowej dostrzec można w różnych obszarach – od skutków dla kraju, dla społeczności lokalnej, rodziny, ale przede wszystkim dla dzieci, ich życia, rozwoju i edukacji. Wyjazd rodziców do pracy za granicą może nieść następujące skutki:

- psychologiczne – dla rozwoju osobowości dziecka,
- niezaspokojenie potrzeb: miłości, przynależności, bezpieczeństwa i bliskości,
- pedagogiczne – brak pozytywnych ocen w szkole, arogancja do nauczyciela i rówieśników,
- próby samobójcze,
- niedostosowanie społeczne – kradzieże, uzależnienia od alkoholu, narkotyków, nikotyny [Kozak 2010],
- rozwód rodziców – zaburzenie poczucia bezpieczeństwa, negatywne emocje,
- skutki emocjonalne – lękliwość, płaczliwość, szukanie bliskości z dorosłymi, agresywność [Zwoliński, Kraków 2012],
- konieczność umieszczenia dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych [Jawna, Kaczmarek 2013].

Migracja zarobkowa niesie więc ze sobą wiele poważnych zagrożeń. Przede wszystkim negatywnie wpływa na funkcjonowanie dzieci i ich poczucie bezpieczeństwa, zmienia relacje między współmałżonkami, osłabia więzi

z członkami rodziny, zakłóca relacje rodzinne i interpersonalne [Roztropowicz-Miśko 2007]. Do najbardziej destrukcyjnych skutków wyjazdów „za chlebem” należy niewątpliwie tęsknota i poczucie pustki, które dotyczy zwłaszcza dzieci najmłodszych. One nie potrafią zrozumieć zaistniałej sytuacji i sobie jej racjonalnie wytłumaczyć [Becker-Pestka 2012/1]. Rodzina migracyjna jest zatem rodziną zdestabilizowaną, funkcjonuje zupełnie inaczej niż rodzina pełna i wskutek tego zakłóca dzieciom normalny wzrost i rozwój. W takiej sytuacji potrzebne są konkretne rozwiązania instytucjonalne, których celem będzie pomoc eurosierotom.

Kto może pomóc eurosierotom?

Dzieci, których rodzice (jedno lub oboje) wyjechali do pracy za granicę, znajdują się w obszarze ryzyka wychowawczego. Brak nadzoru powoduje, że czują się one zwolnione z wykonywania obowiązków dotyczących nauki i szkoły. Zwykle bardzo szybko pojawiają się różne formy agresji i problemy wychowawcze. Dodatkowe obowiązki i konieczność radzenia sobie w trudnych sytuacjach sprawiają, że dzieci te muszą bardzo szybko dorastać, co rodzi frustrację i często prowadzi do depresji lub zachowań ryzykownych. Do prawidłowego funkcjonowania i rozwoju każde dziecko potrzebuje bowiem miłości, troski, kontroli i obecności obojga rodziców [Miłkowska 2009].

Skala eurosieroctwa w Polsce wymusiła konieczność sformalizowania pewnych działań mających na celu pomoc pozostawionym w kraju dzieciom. Zjawiskiem tym zainteresowały się także sfery rządzące i administracja państwowa. Znalazło się ono także w centrum zainteresowania Ministerstwa Edukacji Narodowej, które zainicjowało działania międzyresortowe na szczeblu Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Działania te, koordynowane przez Sekretarza Stanu w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, pełnomocnika rządu do spraw równego statusu prawnego – E. Radziszewską, przyniosły wiele efektów, m.in.:

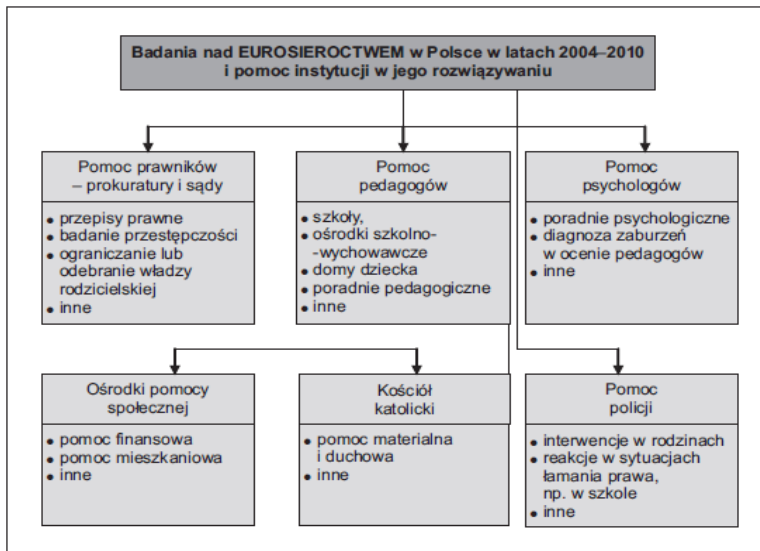
- w efekcie współpracy MEN i Fundacji Dzieci Niczyje uruchomiono telefon zaufania dla dzieci i młodzieży,
- upowszechniono dobre praktyki w zakresie przeciwdziałania negatywnym skutkom eurosieroctwa (np. Kurator Oświaty w Lublinie wydał w 2008 r. broszurę informacyjną *Informacje dla rodziców podejmujących pracę poza granicami kraju*; Zachodniopomorskie Kuratorium Oświaty w Szczecinie przeprowadziło w 2008 r. badanie w skali województwa zjawiska „eurosieroctwa”, którego efektem jest raport: *Wyniki diagnozy problemowej zjawiska zwanego eurosieroctwem wynikającym z rosnącej fali emigracji zarobkowej do krajów wspólnoty europejskiej rodziców uczniów szkół podstawowych i gimnazjów województwa zachodniopomorskiego*),
- przygotowano kampanię informacyjną – jak postępować z dzieckiem, którego rodzice wyjechali za granicę do pracy,

- podjęto działania zmierzające do stworzenia mechanizmu ochrony prawnej dzieci, których rodzice wyjechali za granicę do pracy,
- podjęto szerokie działania informacyjne w krajach, w których znajduje się największa liczba Polaków, którzy wyjechali do pracy (<http://www.ko.olsztyn.pl/dane/eurosieroty.pdf-20.03.2015>).

Nie istnieje instytucja, której głównym celem byłoby niesienie pomocy eurosierotom, jednakże zadania takie wypełnia szereg innych instytucji (schemat 2). Należą do nich przede wszystkim – szkoły, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, ośrodki pomocy społecznej, kościoły, ale także policja, prokuratura i sądy.

Schemat 2. Instytucje udzielające pomocy rodzinie w sytuacji eurosieroctwa [Kozak 2010, s. 123].

Rysunek 30. Interdyscyplinarne badania nad eurosieroctwem w Polsce w latach 2004–2010 i pomoc instytucji w jego rozwiązywaniu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie literatury przedmiotu.

Pomoc rodzinie, w której występuje problem eurosieroctwa, powinna polegać na następującego rodzaju działaniach: kompensacja społeczna (wyrównywanie braków środowiskowych i organicznych – pomoc socjalna dziecku i rodzinie, pomoc wychowawcza), profilaktyka wychowawcza (działalność związana z eliminowaniem wpływu czynników powodujących potencjalne zagrożenia rozwoju biosocjokulturalnego – ukierunkowana na dziecko lub na rodzinę), wzbogacanie wiedzy rodziców o uwarunkowaniach rozwoju dziecka [Szyszka 2011].

Działania służb socjalnych wobec rodzin, których członkowie wyjechali do pracy za granicą, pozostawiając w kraju dzieci, koncentrują się przede wszystkim na:

- zdiagnozowaniu sytuacji – ustalenie, kto opuszcza kraj, ile dzieci zostaje, kto jest ich opiekunem, jakie są problemy,
- informowaniu rodziców o rozwoju i funkcjonowaniu dzieci podczas ich nieobecności,
- uświadomieniu rodzicom o ewentualnych negatywnych skutkach długotrwałej nieobecności opiekuna prawnego,
- wyjaśnieniu rodzicom, że pozostawione dziecko powinno mieć ustanowionego opiekuna prawnego,
- poinformowaniu rodziny o możliwości skorzystania z pomocy specjalistów (psychologa, pedagoga, pomocy socjalnej i prawnej) w momencie wystąpienia problemów,
- wskazaniu rodzicom możliwości zapewnienia dziecku/dzieciom opieki poza-szkolnej,
- ustaleniu dyżurów telefonicznych specjalistów w ośrodkach pomocy społecznej,
- organizowaniu spotkań rodzinnych koordynowanych przez pracownika socjalnego, gdy członkowie rodziny są gotowi do podjęcia działań, które mają pomóc dzieciom,
- opracowaniu harmonogramu spotkań z rodziną [Sodryl 2010].

Obowiązek udzielania pomocy uczniom, wychowankom, rodzicom i rodzinie dziecka regulowany jest przepisami ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2008 r., Nr 115, poz. 728 z późn. zm.). Zgodnie z nimi, jeśli rodzina ma problemy w prawidłowym wypełnianiu swoich zadań, może otrzymać pomoc w formie: poradnictwa rodzinnego, terapii rodzinnej rozumianej jako działania psychologiczne, pedagogiczne i socjologiczne w celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania jej zadań, pracy socjalnej i zapewnienia dzieciom opieki i wychowania poza rodziną. Pomoc ta realizowana jest w wyniku działań specjalisty przygotowanego do pracy z rodziną lub w środowisku lokalnym, placówek opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego oraz innych podmiotów, których działanie daje potrzebne wsparcie dziecku i rodzinie. Odnosząc się do zapisów ustawy, pomoc rodzinie z problemem eurosieroctwa należy również do obowiązków szkoły, tym bardziej, że pozbawione opieki rodziców dzieci bardzo często zaniedbują realizowanie obowiązku szkolnego (Dz. U. z 2008 r., Nr 115, poz. 728 z późn. zm.).

Szczególną rolę w pracy z rodzinami dotkniętymi problemem eurosieroctwa ma doradca rodzinny pracujący w placówkach poradnictwa specjalistycznego (np. Miejskie Ośrodki Pomocy Rodzinie). Przebiega ona w trzech etapach: diagnoza problemu, praca wokół nadania i podzielenia sensu sytuacji wyjazdu, wspólne wypracowanie zasobów koniecznych do poradzenia sobie z nową sytuacją (tabela 1).

Tabela 1. Działania doradcy rodzinnego wobec rodziny dotkniętej problemem migracji zarobkowej [Brzezinska, Matejczuk 2011, s. 84].

Próba diagnozy	Pomoc rodzinie – nadanie sensu sytuacji	Pomoc – wypracowanie zasobów do poradzenia sobie z sytuacją
obserwacja sytuacji rozmowy z członkami rodziny sformułowanie zadań: konieczność zdefiniowania problemu, konieczność określenia, kto z czym ma problem w definicji sytuacji, konieczność określenia zasobów i ograniczeń rodziny wobec kwestii poradzenia sobie z podjętą decyzją	<p>pomoc w zdefiniowaniu nowej sytuacji osobie, która zamierza wyjechać</p> <p>sprawdzenie, jak sytuacje definiują inni członkowie rodziny</p> <p>pomoc w uwspólnieniu definicji sytuacji – w uwspólnieniu jego sensu i celów</p> <p>pomoc w wypracowaniu „kontraktu” rodzinnego dotyczącego wyjazdu (czas wyjazdu, termin powrotu, sposoby utrzymywania codziennych kontaktów, itp.)</p>	<p>działanie według przyjętej przez rodzinę definicji i sensu nadanego dokonaniem wyborowi</p> <p>wspieranie członków rodziny w rozwijaniu kompetencji koniecznych do poradzenia sobie z wyzwaniami nowej sytuacji</p> <p>pomoc w szukaniu narzędzi – dostępnych dla wszystkich członków rodziny, które pozwalają im na wypełnienie „kontraktu” rodzinnego</p>

Udzielania pomocy eurosierotom dotyczy m.in. rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. Nr 11, poz. 114). Szkoła ma przede wszystkim obowiązek prowadzenia działań profilaktycznych polegających na akcjach informacyjnych skierowanych do wszystkich rodziców, a przede wszystkim do tych, którzy planują wyjazd, udzielaniu wsparcia rodzinie, dopełnieniu procedur prawnych związanych z wyznaczeniem opieki prawnej, pomocy psychologiczno-pedagogicznej w rozwiązywaniu pojawiających się trudności wychowawczych. Szkoła podejmuje również działania interwencyjne, np.: zawiadamia instytucje wspierające i służby interwencyjne w sytuacjach kryzysowych, a także prowadzi działania naprawcze w oparciu o indywidualny plan pomocy dziecku i rodzinie [MEN 2010].

Do zadań szkoły należy również wspieranie ucznia w jego rozwoju, zwłaszcza w sytuacji, gdy rozwój ten jest zagrożony, np. w wyniku migracji zarobkowej rodziców. Ma ona obowiązek: wspomagać wychowawczą rolę rodziny, dostosowywać treści, metody i organizację nauczania do możliwości psychofizycznych ucznia, zapewniać dziecku możliwości korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej, realizować zindywidualizowany proces kształcenia oraz kształtować właściwe postawy wobec zagrożeń i sytuacji nadzwyczajnych [MEN 2010].

Wyjazd rodziców bardzo szybko odbija się właśnie na sytuacji szkolnej dzieci, ponieważ to one zwykle częściej niż inni np.: spóźniają się, mają nieusprawiedliwione nieobecności, obniżoną motywację do nauki, niechętnie odrabiają prace domowe i otrzymują coraz gorsze oceny. Uczniowie z takich rodzin sprawiają także więcej kłopotów i trudności wychowawczych. Ciągłe przebywanie poza domem – u koleżanek lub kolegów, na podwórku, włócząc się po ulicach i supermarketach. Nauczyciele najszybciej mogą dostrzec, że dzieje się coś złego i w związku z tym powinni najszybciej reagować [Łoskot 2011].

Rodzinę i szkołę niewątpliwie można określić mianem głównych środowisk, które wychowują dziecko i mają ogromny wpływ na kształtowanie jego charakteru i osobowości. W sytuacji braku jednego lub dwu rodziców opieka i codzienne oddziaływania wychowawcze są najczęściej poważnie zaburzone. W efekcie pojawiają się problemy emocjonalne i trudności w nauce. Nauczyciel może wówczas pomóc dziecku, okazując zainteresowanie jego sytuacją, zrozumienie, wzmacniając poczucie jego wartości, okazując wsparcie w różnych sytuacjach szkolnych i życiowych, organizując pomoc psychologiczno-pedagogiczną i utrzymując współpracę z jego rodzicem lub nowym opiekunem. Podejmowanie działań, których celem jest złagodzenie lub wyeliminowanie negatywnych skutków wyjazdu rodziców uzależnione jest przez zgłaszanie takich potrzeb przez rodziców przed wyjazdem, a także przez nauczycieli, pedagoga szkolnego, samego ucznia i jego nowego opiekuna. Obejmują one:

- diagnozę problemu – ustalenie: Kto się dzieckiem opiekuje? Czy uregulowana jest jego sytuacja prawna? Jak dziecko radzi sobie w szkole, jakie ma trudności edukacyjne, wychowawcze, emocjonalne?
- objęcie ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną – rozpoznanie indywidualnych potrzeb i możliwości edukacyjnych/rozwojowych, zaplanowanie metod, form i wymiaru czasowego pomocy, opracowanie Planu Działań Wspierających lub Indywidualnego Programu Edukacyjno–Terapeutycznego,
- kontrola – sprawdzanie i ocena efektywności realizacji ustaleń podjętych wobec ucznia [Łoskot 2011].

Oprócz instytucji państwowych pomocy rodzinom migracyjnym udzielają także różnorodne stowarzyszenia i fundacje (np. Fundacja Prawo Europejskie). Polega ona m.in. na:

- udostępnianiu pomocy prawnej rodzinom, a zwłaszcza dzieciom, młodzieży i osobom starszym, będącym w trudnej sytuacji życiowej/materialnej będącej efektem emigracji zarobkowej członków rodziny zobowiązanych do sprawowania opieki,
- upowszechnianie wiedzy o przepisach prawa krajowego i międzynarodowego dotyczącego alimentacji i ochrony rodzin,
- prowadzenie szkoleń dla pracowników ośrodków opieki społecznej i pomocy

- rodzinie, kuratorów sądowych, zawodowych i społecznych, wolontariuszy różnych organizacji obywatelskich dotyczących prawnych i społecznych aspektów eurosieroctwa,
- budzenie wrażliwości społecznej na zjawisko eurosieroctwa i na możliwość organizowania pomocy środowiskowej i sąsiedzkiej,
  - inspirowanie ruchu wolontariackiego w uczelniach wyższych, organizacjach i środowiskach młodzieżowych do opieki nad rodzinami i osobami dotkniętymi euro sieroctwem,
  - obejmowanie inicjatyw legislacyjnych w Komisji Europejskiej i w Parlamencie Europejskim w celu usprawnienia i ujednoczenia procedur alimentacyjnych oraz ścigania sprawców przestępstw przeciw rodzinie,
  - uaktywnianie działań polskiej prokuratury i policji w postępowaniach związanych z eurosieroctwem [Kozak 2010].

Kolejnymi instytucjami, które także udzielają pomocy w sytuacji zagrożenia eurosieroctwem są prokuratura i sądy, a także policja. Ponieważ pozostawienie dziecka przez rodziców, którzy wyjechali za granicą bez ustanowienia opieki faktycznej, stanowi zagrożenie dobra dziecka, jest to podstawą do zawiadomienia sądu opiekuńczego (art. 572 kodeksu postępowania cywilnego). Zawiadomić konieczne organy powinien każdy, kto zna zdarzenie/sytuację godzącą w dobro dziecka, zwłaszcza opiekun faktyczny, organy policji, samorządu, placówki oświatowe, opiekunowie społeczni (art. 572 § 2 k.p.c.). Wówczas zadaniem sądu opiekuńczego jest wszczęcie postępowania o zawieszenie, ograniczenie lub pozbawienie władzy rodzicielskiej (art. 109, 110, 111 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego). Wyjazd rodziców, którzy rzeczywiście nie opiekują się dzieckiem, traktowany jest bowiem jako przemijająca przeszkoda w wykonywaniu władzy rodzicielskiej, w związku z którą sąd opiekuńczy może orzec zawieszenie władzy rodzicielskiej i uregulować sytuację prawną dziecka (art. 110 § 1 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego) [Bińczyk 2012/8].

Rodzice, którzy decydują się na wyjazd zarobkowy do innego kraju, mogą zawrzeć umowę o patronat nad zostawionym w Polsce dzieckiem. Jej celem jest zapewnienie bieżącej opieki i reprezentacji prawnej. Jest to niezwykle istotne, zwłaszcza w sytuacjach związanych ze sprawami szkolnymi i leczeniem dziecka pozostawionego bez opiekuna prawnego. W 2011 r. Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego MS przyjęła ogólne założenia zmian prawa rodzinnego. Zgodnie z nimi w momencie czasowej przeszkody w wykonywaniu pieczy nad dzieckiem rodzice mogą ją powierzyć w umowie pisemnej patronowi (najlepiej by była to osoba z rodziny). W umowie tej powinny znajdować się informacje na temat miejsca pobytu dziecka, sposobu dostarczania środków jego utrzymania i wychowania oraz zasady informowania rodziców o sprawach dziecka [Bińczyk 2012/8].

Głównym zadaniem wspierającym policji jest natomiast reagowanie w sytuacjach łamania prawa, interweniowanie w środowisku rodzinnym i szkolnym dziec-

ka, którego rodzice wyjechali do pracy za granicę. Należy także zaakcentować pomoc jaką udziela w sytuacji eurosieroctwa Kościół, który niesie pomoc duchową i materialną [Jawna 2013/3].

Podsumowanie

Problemy dziecka z syndromem eurosieroctwa znajdują się w centrum zainteresowania wielu służb i instytucji. Działaniami w tym obszarze zajmują się służby państwowe i samorządowe (sąd rodzinny, policja, ośrodki pomocy społecznej, szkoły), a także różnego rodzaju stowarzyszenia i fundacje, które prowadzą działalność na rzecz rodzin i dzieci zagrożonych. Pierwszorzędną rolę odgrywa tu niewątpliwie szkoła i spostrzegawczość nauczyciela, który pierwszy ma możliwość dostrzeżenia, że sytuacja rodzinna dziecka niesie zagrożenia dla jego rozwoju. To właśnie szkolny wychowawca i pedagog stanowią zwykle osoby, które zawiadamiają odpowiednie instytucje i współpracują z nimi w procesie udzielania pomocy dziecku z syndromem eurosieroctwa. W ten sposób powstaje wielostronny, zintegrowany system pomocy, który jest niezwykle ważny wobec rozmiarów zjawiska eurosieroctwa w Polsce.

Bibliografia

- Barnowski M. (2011), *Eurosieroty z urzędu*, „Goniec Polski” nr 20, s. 6–8.
- Becker-Pestka D. (2012), *Rodzina w obliczu migracji zarobkowej*, „Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych. Kwartalnik”, nr I, s. 9–26.
- Bińczyk A. (2012), *Akcesja Polski do Unii Europejskiej a eurosieroctwo*, „HominesHominibus” nr 8, s. 151–160.
- Brzezinska, A. I., Matejczuk, J. (2011), *Psychologiczne konsekwencje (euro)sieroctwa: styl życia rodziny, diagnoza i wsparcie*, „Studia Edukacyjne”, nr 17, s. 71–88.
- Dziecko z rodziny migracyjnej w systemie oświaty – materiał informacyjny dla dyrektorów szkół i rad pedagogicznych, MEN, Warszawa, listopad 2010 r. http://edunet.tarnow.pl/pl/wych/wychow/aktualnosci_wych/mat_informacyjne_migracja_rodzicow_20112009
- Informacja o rozmiarach i kierunkach emigracji z Polski w latach 2004–2010, Warszawa, październik 2011 roku, Główny Urząd Statystyczny, Departament Badań Demograficznych, dostępne online [na:] http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/lud_infor_o_rozm_i_kierunk_emigra_z_polski_w_latach_2004_2010.pdf 19.03.2015
- Jagiello E. (2013), *Współpraca przedszkola z rodziną i środowiskiem*, Wydawnictwo Elpil – Jarosław Pilch, Siedlce, s. 27.
- Jawna M. (2013), *Emigracja zarobkowa rodziców a problem eurosieroctwa*, „Ogrody Nauk i Sztuk”, nr 3, s. 88–95.
- Kozak S. (2010), *Patologia eurosieroctwa w Polsce. Skutki migracji zarobkowej dla dzieci i ich rodzin*, Difin, Warszawa.

- Łoskot M. (2011), *Migracja zarobkowa rodziców a szkolne sprawy ich dzieci*, w: D. Krok, P. Landwójtowicz, B. Balicka-Błagitka (red.), *Poradnik dla osób doświadczających problemów spowodowanych migracją zarobkową*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu, Opole.
- Miłkowska G. (2009), *Wychowawcze i społeczne skutki emigracji zarobkowej dla rozwoju dzieci (na przykładzie regionu częstochowskiego)*, w: Janukowicz M. (red.), *Smak emigracji. Dramaty dzieci*, Scriptum, Kraków.
- Nowak M., Gawęda A., Janas-Kozik M. (2012), *Zjawisko eurosieroctwa a kierunki pracy terapeutycznej i leczenia psychiatrycznego – prezentacja przypadku*, „Psychiatria Polska”, nr 2, s. 295–304.
- Piech A. (2011), *Rodzina naturalnym środowiskiem wychowawczym*, w: Wosik-Kawala (red.), *Rodzinne i instytucjonalne środowiska opiekuńczo-wychowawcze*, UMCS, Lublin.
- Pawelec L. (2011), *Eurosieroctwo współczesnym problemem społecznym*, „Pedagogika Rodziny” nr 1(3/4), s. 135.
- Piekut-Burzyńska S. (2011), *Długotrwałe wyjazdy rodziców w celach zarobkowych i ich konsekwencje w odniesieniu do dzieci*, „Rocznik Naukowy Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy”, nr 6, s. 137–152,
- Rostropowicz-Miśko M. (2007), *Wpływ migracji zarobkowych na sytuację rodzin śląska opolskiego w świetle własnych badań ankietowych*, w: Dębowska O. (oprac.), *Migracje – wyniki aktualnych badań i analiz*, Małopolskie Obserwatorium Rynku Pracy i Edukacji, WUP Kraków.
- Ruszkowska M. (2013), *Rodzina zastępcza jako środowisko opiekuńczo-wychowawcze*, Copyright by Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa.
- Sordyl B. (2010), *Rodzina migracyjna jako nowa przestrzeń pracy socjalnej – doświadczenia pracowników Ośrodka Pomocy Społecznej w Andrychowie*, w: Kanios A., Czechowska-Bieluga M. (red.), *Praca socjalna. Kształcenie, działanie, konteksty*, Kraków.
- Szyska M. (2011), *Pomoc dziecku i rodzinie migracyjnej. Formy i zakres pomocy w opinii społecznej*, w: M. Świątkiewicz-Mośny (red.), *Rodzina. Kondycja i przemiany*, Kraków.
- Zwoliński A. (2012), *Krzywdzone dzieci. Zagrożenia współczesnego dzieciństwa*, WAM, Kraków.